

Prof. Dr. Elisabeth von Erdmann-Pandžić
 Universität Erlangen-Nürnberg

Tasso i Hrvati
Dubrovnik 3. - 6. Dezember 1995

POJAM *MIMESIS* KOD FRANE PETRIĆA KAO PRETPOSTAVKA
 NJEGOVE POLEMIKE S TORQUATOM TASSOM

Nacrt za studiju

1. Znamenita kontroverza oko Torquata Tassa i Ludovika Ariosta bila je u svojoj osnovi i spor između aristoteličkog i novoplatoničkog poimanja poetike. Ovoj svadi prethodilo je i bazelsko komentirano izdanje Aristotelove *Poetike*¹. Stvarni povod za izbijanje velike polemike dao je međutim Camillo Pellegrini, koji je u Firenzi 1584. objavio djelo *Carrafa overo dell'epica poesia*, gdje je, između ostaloga, i argumentima aristoteličke poetike Ariostu pretpostavio Tassa. Godinu dana kasnije, 1585. god., u polemiku se uključio i Frane Petrić i to na strani Ariosta². Drugi njegov spis *Trimerone* zamišljen kao odgovor Tassovim prigovorima na njegov prvi *Parere in difesa di Lodovico Ariosto* (Ferrara 1585) bio je i od načelnog značaja za poetiku tako da ga je Petrić uvrstio u svoje djelo *Della Poetica* (1586), koje je i nastalo u jeku ove polemike³.

Petriću se uopće nije radilo o tome da Tassa kvalificira kao lošeg pjesnika, dapače drži ga dobrim. Ali mu prigovara da je sam svojim stavovima o poetici polemizirao sa svojim vlastitim

¹Ludovico Castelvetro, *La poetica d'Aristotile volgarizzata et sposta*, Basel 1576.

²Usp. o toj kontroverzi: Torquato Tasso, *Prose*, Milano/Napoli, b. g., 411-413.

³*Della poetica [...], La Deca Disputata [...] Il Trimerone [...]*, Ferrara 1586. U njoj se nalazi samo jedna dekada od sedam dekada *Della poetica*. Za života autora samo su dvije objavljene. Ostalih pet dekada su prvi put objavljene 1969-71 u Firenzi. Po tome izdanju se ovdje citira: Francesco Patrizi da Cherso, *Della poetica*, vol I-III (a cura di D. Aguzzi Barbagli), Firenze 1969-71.

sonetima (*Aminta*), budući da ovi nisu jednostavno *mimesis*, odnosno *imitacija*⁴. Ključno pitanje za Petrića je predstavljao jedan teoretski problem, ustvari pitanje oko odnosa književnog djela prema stvarnosti. Prve dvije dekade *Della Poetica*, objavljene 1586., dvije godine nakon početka kontroverze oko Tassa i Ariosta, sigurno su inspirirane ovom polemikom. Talijan Torquato Tasso je dakle povod da Hrvat Frane Petrić izloži svoje literaturno-teorijske u novoplatoničku misao uklopnjene pogleda i to u kontrastu prema aristoteličkoj dominantnoj teorijskoj podlozi kod Torquata Tassa. Rješenje pitanja o suodnosu književnosti i stvarnosti osvjetljava ujedno i markantnu razliku između aristoteličke i platoničke poetike. Ovu drugu utemeljio je na poseban način kasnoantički novoplatoničar Proklo († 405), koji je nastojao pomiriti Homera i Platona.

2. Frane Petrić se čitav svoj radni život posebno zauzeto trudio oko toga da dokaže nadmoć Platona nad Aristotelom. Njegov glavni motiv bio je opažaj kako Platonova filozofija više odgovara kršćanstvu⁵. Katedre za platoničku filozofiju u Ferrari (od 1578.) i u Rimu na Sapienzi (od 1592.), na poziv svog prijatelja pape Klementa VIII., kao i njegovo iznimno temeljito zanimanje Proklom (tako je uglavnom sva njegova djela poznao ali i preveo i objavio

⁴Usp. *Della Poetica* II, 205:»Sig. Tasso, il vostro *Aminta* confessate non esser buona poesia, nè alcuno de' vostri sonetti, nè alcuna canzone, poi che non sono fatti con le regole aristoteliche?«.

⁵1571 objavljene su u Veneciji njegove *Discussiones peripateticae* protiv aristotelizma. Novo izdanje (u četiri sveska) je izašlo 1581 u Baselu. U svojoj raspravi *Nova de universis Philosophia libris quinquaginta comprehensa [...]* (Ferrara 1591, Venecija 1593, pretisak prvog izdanja iz 1591 u Zagrebu, 1979.) Petrić pokušava izmiriti platonizam i kršćansku nauku. Nedavno su objavljene i popravke istoga djela koje je zbog zahtjeva inkvizicije sastavio sam Petrić: Francesco Patrizi da Cherso, *Nova de universis philosophia. Materiali per un'edizione emendata*, (a cura di A. L. Puliafito Bleuel), Firenze 1993. Ovo izdanje je nezaobilazno glede proučavanja vrela Petrićeve filozofije uopće. Od novijih radova spominjem: Th. Leinkauf, *Il neoplatonismo di Francesco Patrizi come presupposto della sua critica ad Aristotele*, Firenze 1990; M. Muccillo, »Il *De humana philosophia* di Francesco Patrizi da Cherso nel codice Barberiano 180«, u: *Miscellanea Bibliothecae Apostolicae Vaticanae* 4 (1990), 281-307. O nekim aspektima Petrićeve poetike usp. L. Bolzoni, *L'universo dei poemi possibili. Studi su Francesco Patrizi da Cherso*, Roma 1980.

Elementa theologica i *Elementa physica*, Ferrara 1583⁶) jamče njegovo poznavanje bitnih djela platoničkih, posebno novoplatoničkih ali i s njima povezanih hermetičkih literaturno-teorijskih tradicija⁷. O istome svjedoči na impresivan način *La deca istoriale*.

3. Petrić prevodi pojam *mimesis s imitazione* (talijanski jezik u njegovo vrijeme ne upotrebljava pojam *mimesis*) i raspravlja o njemu posebo u *Deca disputata*. Pri tome koncentrira svoju kritiku Aristotelovih književno-teorijskih zasada na pojam *imitazione*. S *imitazione* pak označava Petrić *mimesis*, koju je već Platon pripisao književnosti kao nedostatak u odnosu na samu prirodu, pošto se imitirajuća književnost shvaća kao *kopija kopije* i time ne potiče nikakvu spoznaju. Petrić ne žali truda da dokaže novoplatonički teorem, da se pjesništvo ne može nikako poistovjetiti s *imitazione*⁸.

Međutim, on ne ostaje kod Platonovih rezervi prema oponašanju oponašanja. U tom smislu preko Proklova posredovanja djeli ambivalentno vrednovanje *mimesis*, već prema tome da li se ona odnosi na tjelesni (senzitivni) svijet ili pak na inteligibilne strukture. Kako Petrić odbija po Aristotelu postavljeno načelo oponašanja (*mimesis*), kao alternativa ostaje praktički samo rješenje iz platoničke tradicije, koje postulira jedan drugi princip kao osnovu poetike⁹.

Da bi prikazao svoje misli Petrić izabire, posvema u stilu svoga vremena, beskonačna nabranja raznih mišljenja i pojedinosti, tako se veoma često poziva na Platona, Prokla, Longina, Plutarcha, i Plotina, i operira posebice u prvom svesku,

⁶*Procli Lucii elementa theologica et physica fecit latine [...]* Franciscus Patricius, Ferrara 1583.

⁷Isto je tako preveo Zoroastera i Hermesa i objavio kao dodatak uz *Nova de universis philosophia* (1591). Od mnoštva kasnijih nezavisnih izdanja spominjem samo prvo: *Magia Philosophica. [...] Zoroaster [...] Hermetis Trismegisti Poemander*, Hamburg 1593.

⁸Usp. *Della Poetica* II, 281 sq.: »[...] il poeta non poter essere imitatore, e per conseguente la poesia non poter essere nel suo generale imitazione [...]«.

⁹Usp. *Della Poetica* II, 89: »Ma mentre ella si sta in occulto possiamo noi arditamente dire lo insegnamento aristotelico non essere stato vero, nè proprio dei poeti, nè bastante ad informare tutta la poesia, contra quegli argomenti che contra noi l'amico nostro ha scritti.«

Deca istoriale, na nivou historijske simptomatike određene poetike. Također je on bitno suzdržaniji govoriti u okviru poetike o načelno božanskom počelu svih područja bitka nego li je to slučaj primjerice u *Nova de universis philosophia* (1591).

4. Slično slijedi i znanstveno istraživanje literaturno-teorijskog priloga Petrića ove postavke, a da njihovo sustavno uklapanje u novoplatoničku filozofiju ne promišlja temeljitije. To može voditi i do pogrešnih zaključaka, koji novovjekovne razvoje ka umjetničkoj i historijskoj subjektivnosti, imaginaciji (Einbildungskraft) i normativnosti komunikacije učitavaju u jednu teoriju¹⁰, u čijem je središtu ahistorijsko povezivanje pjesnika s božanskim počelom, a koje nužno zasniva jedno isto tako ahistorijsko povezivanje poetske strukture sa strukturom bitka. Tako također kod Petrića često opažano suspendiranje logičkih zakona (silogizama) u području pjesništva ne stvara automatski svoje vlastito, od strukture bitka svemira otkaćeno područje bitka samo za razvoj međupoetskih zakona¹¹. Dapače, ovo suspendiranje stvara posredstvom povezivanja pjesnika s božanskim počelom pretpostavku za analogni razvoj prema paradoksnj strukturi bitka i u području pjesništva.

5. Iste teorijske pretpostavke, koje omogućuju Petrićevu novoplatoničku filozofiju, vrijede također za pjesništvo. Pored povezivajuće sistematike njegova mišljenja za svo područje bitka, u ovom pravcu upućuju njegova kritika Aristotelova pojma *mimesis*, njegovo često obrazlaganje učenja o inspiraciji kao i etabliranje paradoksalno strukturiranog *mirabile* kao principa pjesništva.

Prema Petriću pjesnik se temelji čak i više nego filozof u

¹⁰Usp. na pr. S. Klotz, »Konturen des Mimesis-Begriffs an der Schwelle zur Neuzeit«, u: *Weimarer Beiträge* 41/1 (1995), 62. Usp. isto R. Stiller, *Humanistische Deutung*, Düsseldorf 1988 (= *Studia humaniora* 11), 366-394.

¹¹Usp. Lj. Schiffler, »The Miraculous as the Formal and the Final Principle of Petric's Poetics«, in: *Studia Historiae Philosophiae Croaticae* 2 (1993), 140:»The way in which word and language exist (Petrić, Delminio), as a creation *in toto*, obeys the artistic, rhythmic and metric poetical laws, not the logical ones.«

općemu a ne u području oponašanja¹². Ovo i jest teorem kasnoga neoplatonizma, koji pjesništvo shvaća kao medij koji stvara analogno filozofiji ili čak njoj nadmoćno. Petrić se ovdje priključuje novoplatoničkom novom vrednovanju izvorno platoničkog i na pojmu *mimesis* zasnovanog poimanja pjesništva i stavlja pjesništvo preko pjesničke inspiracije (*furor poeticus*), pored metafizike i filozofijske teologije, a time i u blizinu mističke ekstaze. Način bivstvovanja filozofije i pjesništva je time preuzet u službu općega, i to tako da izražava upravo to opće.

Pri tome je antička praksa, koja je poetiku ili retoriku instrumentalizirala za javni život ili je je prakticirala u interesu određenog pjesnika, svoj bitni odnos prema istim poremetila¹³. Blaženo stanje jezika kao božanskog općeg jezika prije pada u protivbožanstko instrumentaliziranje, kada su u analogiji prema stvaranju božije riječi stvorile bitak, opisuje Petrić već u *Della retorica* (1562)¹⁴.

6. U slijedećem želim prikazati strukturu novoplatoničke teorije književnosti¹⁵ kao i to kojim argumentima i pojmovima se F. Petrić u nju uklapa. Pri tome će se ispostaviti barem djelomična konvergenzija pjesništva i filozofije ali i povrh toga pokazati, da je s *conchetto-pojmom* upoznati Petrić u određenom smislu pripremio put

¹²Usp. *Della Poetica* II, 280: »Il perchè consegue che il poeta, come più filosofo, stando in sull'universale non sia imitatore [...]«.

¹³Usp. *Della Poetica* II, 354.

¹⁴*Della retorica dieci dialoghi [...]*, Venezia 1562. U ovome jeziku - hebrejski je važio kao prajezik - kodificirani sadržaj bio je istovetan s božjim absolutnim govorenjem. Jezik je kao najsenzibilniji indeks odnosa stvorenoga prema svome počelu krio u sebi kao mediju upravo metafizičke istine. Stoga je u jednoj *lingua universalis* trebao biti restauriran prajezik. Intencija je bila kroz taj prajezik integrirati sav osjećajni svijet u unutarduševnu sliku (predodžbu), koja bi onda mogla dati poticaj za povratak u prapočelo. Upravo u ovakvom poimanju jezika se zasniva i Frani Petriću poznata uporaba metafore knjige, odnosno duše kao knjige koju je napisala sama ruka božanska. Usp. St. Otto, *Materialien zur Theorie der Geistesgeschichte*, München 1979 (= *Die Geistesgeschichte und ihre Methoden* 2), 148 sll.

¹⁵Usp. W. Beierwaltes, »Suche und >Denken< des Einen als Prinzip der Literatur«, u: isti: *Denken des Einen*, Frankfurt a. M. 1985, 296-318.

za *acumen*, odnosno *acutezza* teorije 17. stoljeća, koju je Poljak Kazimir Sarbiewski u svome predavanju iz Rima 1623. *De acuto et arguto* teorijski osmislio i koju su potom M. Peregrini, E. Tesauro i B. Gracián sustavno izradili.

Kao i Proklo razlučuje Petrić između inspiriranoga i imitirajućeg pjesništva. Inspirirano (nadahnuo) pjesništvo jest i omogućuje najvišu kontemplaciju¹⁶. Kao i kod svih kasnih platoničara zadnji je cilj čovjeka kod Petrića ono dobro, blaženstvo, zapravo sjedinjenje s Bogom. Ovaj cilj se postiže kontemplacijom koju pak potiče inspirirano pjesništvo¹⁷.

Petrić proširuje *mimesis* - *imitatio*, koju već Platon na književnosti nije cijenio, za njenu suprotnost - *nevjerojatno/incredibile*. Sjedinjenje i prožimanje oponašajućeg *credibile* i njegove suprotnosti *incredibile* prikazuju Petrić pomoću figure precrtavajućeg (totalnog) paradoksa: *credibile/incredibile*¹⁸. Tek ovaj totalni paradoks označava ono što Petrić postulira kao osnovno načelo pjesništva: *mirabile*¹⁹.

On opisuje *mirabile* i njegov način djelovanja s figurom koja je u platoničkoj, novoplatoničkoj i mističkoj tradiciji specifična za Jedno, Pra-Počelo, Boga i što god beskonačni niz sinonima kao božja imena navodi²⁰.

¹⁶Usp. *Della Poetica* II, 338:»[...] come non ti sovviene del *Sermone Sacro* del cotanto da te ammirato Orfeo, e tante volte ne' tuoi scritti i detti suoi con altissima contemplazione dichiarati a niun civil fine miranti, ma a sola, e quella chiarissima, contemplazione?«

¹⁷Usp. Francesco Patritio/Frane Petrić, *Della Histoira diece dialoghi/Deset dijaloga o povijesti*, Venecija 1560 (pretisak Rijeka/Pula 1980), 50 v – 51r: »Certa cosa è che tutte le operationi humane, hannosi pròposito un fin di bene. Ilquale è ultimo di tutti gli altri nostri fino. Et è con assai conosciuto nome addimandato felicità. Questa felicità si come ci insegnò il primo huom del mondo Platone, altro non è, che un' riunirsi, che noi facciam con Dio, per lo mezo della contemplatione.«

¹⁸Usp. *Della poetica* II, 310:»Adunque il mescolamento di ambedue, credibile ed incredibile, farà la maraviglia, ed il mirabile sarà non altro che un cotale congiungimento, di che di incredibili divengano credibili, o di credibili divengano incredibili.«

¹⁹*Mirabile* je dakle uvijek paradokсно i paradoks je temelj toga *mirabile*. Usp. *Della Poetica* II, 264:»>mirabile è sempre il paradosso« (Citat iz Longina, *Del sublime*, XXXV, 5. citat po sijec'anju) i 306 sll.

²⁰Paradoks se nalazi izvan mišljenja, vjerovanja i iščekivanja. Usp. *Della*

Ovaj paradoksní ustroj bitka predaje se dalje onome što počelo proizvodi²¹. Precrtavajući paradoks predstavlja povezivanje katafatičke i apofatičke teologije, koja na počelo usmjerenu sličnost stvorenoga kao od njega samoga stvorenu sliku, jednom resolutnom negacijom svake sličnosti kao izraz posvemašnje različitosti samoga počela niječe. Ova figura *neslične sličnosti* (Proklo) ili *discors/concordia*²², ali nazivana i *coincidentia oppositorum formula*, karakterizira počelo i inteligibilnu, u načelu analognu strukturu bitka, u onome što je od počela stvoreno, koja je njemu slična, ali isto tako neslična, tako da se ovo može izraziti samo negacijom sličnosti.

Frane Petrić stavlja *mirabile*, a ono je karakterizirano kroz *unio* vjerojatnog, dakle sličnosti s bitkom, i nevjerojatnog, dakle maksimalne diferencije prema bitku, kao sinonim za počelo (*počelo sveukupnosti*). To *mirabile* prožima i prosvijetljuje sve, bilo da je to stvoreno od pjesnika, čovjeka ili prirode²³. To je načelo svekolika čovjekova djelovanja, ne jedne pojedinačne aktivnosti, koje dovodi do mira duše i pokretanja intelekta²⁴. To je vrelo filozofije kao i načelo pjesništva, koje se stvara ujedinjenjem (*coniugazione*) suprotnosti²⁵. Posljedica dakle nazočnosti ovoga *mirabile* u

poetica II, 306:»[...] e il paradosso col suo nome significa ch'è fuor di nostra opinione, e fuor di nostro credere.«

²¹21F. Petrić opaza paradokse u bozanskim, ljudskim, prirodnim i umjetnjim stvarima. Usp. *Della Poetica* II, 306:»Il divino similmente, come superante ogni nostro potere e ogni sapere, avanza ogni capacità di nostra mente, e ciò che non si cape credere non si può, e incredibile si resta in sua natura. Il grande utile è similmente uno avanzante l'ordinario corso dell'arti; e se l'ordinario è per sua natura credibile, lo straordinario dee per sua natura parimente essere incredibile. E della stessa fatta è lo esattissimo, avanzante l'usitato, e però così incredibile, come questo è credibile. Tale è anco l'inaspettato, perÒ che come non si aspetta, così non si ha in notizia e per ciò neanco in credenza. Egli è adunque incredibile.«

²²Petrić upotrebljava pojmove *discors* i *concors*, ali ne direktno povezane u jedan paradoks u *Panarchia* III, 6v B: »Diversitas haec, vel in concordiam reducetur, vel discors perseverabit. Si redatur concors, concordia est diversorum unio: unio vero ab uno: ad unum ergo omnis diversitas reducetur.«

²³Usp. *Della Poetica* II, 329 (usp. ovdje bilješku 28).

²⁴Usp. *Della Poetica* II, 292; 343, 357, 360.

²⁵Usp. *Della Poetica* II, 262, 292 i posebno 327: »Nella congiunzione de' qua'

pjesništvu, označava Petrić s *maraviglia*²⁶. Stojeći posvema u novoplatoničkoj tradiciji, on razlučuje pojmovno između počela i nazočnosti istoga počela u odgovarajućem mediju (*physis, nous*).

7. Posrednička instancija za razvoj počela u pjesništvu je sam pjesnik. Kao i prorok pjesnik biva kroz entuzijazam od Boga osposobljen za svoj čin.

Entuzijasam /manija/ inspiracija kao božansko djelovanje prosvijetljuje dušu²⁷. Kao posljedica toga prosvijetljuje pjesnik sve dijelove svoje pjesme, svoga epa i sl. s *mirabile*²⁸. Sjedište sposobnosti za ovo je gornji vrh glave (*in cima del soprano capo*²⁹), pojmovni ekvivalent za *apex mentis, flos intellectus, acumen mentis*, dakle mjesto u kojemu se događa dodir čovjeka s božanskim prema stoičkoj i novoplatoničkoj tradiciji³⁰. Kao posljedica božanske

contrari e opposti tutti i poeti e tutti gli huomini avanzò con grande gloria il Petrarca, nel suo *Canzoniere*, nel quale, come che per molti capi mirabilmente vi habbia il mirabile, questo è il fiore e la soprana eccellenza di tutti quanti i suoi mirabili e di tutte quante le maraviglie.«.

²⁶Usp. *Della Poetica* II, 344:»Stabiliscasi adunque per verissimo che universali e propri e prossimi fini di poesia sono i due sudetti: mirabile e maraviglia. Quello come forma intrinseca ed essenziale, e questa come effetto estrinseco di quello«.

²⁷Usp. *Della Poetica* II, 27 i posebno 25:» >Entusiasmo è quando l'anima tutta è illustrata da Dio<. [...] Conclusi, adunque, in questo poco, che i poeti non per sapienza poetassero ciò che poetavano, ma per certa natura e per entusiasmo, come i profeti de' dei e i crismodi«.

²⁸Usp. *Della Poetica* II, 329 sq.:»Per lo quale mirabile [il poeta] non altrimenti soprasterà a tutti gli altri scrittori di qualunque fatta, che per la ragione si soprastia l'huomo a tutti gli altri animali. Ma siasi o l'anima propria di ogni uno, o la natura universale, o l'anima commune del mondo, che il corpo di ciascun di noi habbia con arte e con ragione ammirabile formato, sì che niuna parte di lui appaia, o sia, senza somma ragione fatta, e la ragione in tutti i membri principali e meno, con istupore di chiunque capace si è, riluca; così doverà il mirabile non / in questa, o in quella, parte del poema mandare i raggi suoi, ma diffondergli per tutte, siasi egli fatto da poeta o come creatore, o, come è natura, generatore, o, come è huom artista, facitore. In qualunque, dico, di queste o in tutte esse le maniere il poeta la sua poesia conduca, doverà per tutte le parti sue fare il mirabile risplendere.«

²⁹Usp. *Della Poetica* II, 330 (usp. ovdje biljesku 33).

³⁰Usp. E. Ivánka, von, »Der >Apex mentis<«, u: Beierwaltes [ed.],

inspiracije³¹ sada stvara pjesnik sa svoje strane paradoksalno koncipirani *mirabile* u obliku *concetti e di parole maravigliose*³², i time polaže inteligibilnu strukturu bitka analogo samoproizvodnji počela u mediju pjesništva, i to tako što on sve svoje duhovne snage analogno prema *mirabile* predaje dalje u pjesništvo³³. *Mirabile* prožimlje dakle pjesništvo analogno načinu kako *duh* (nous) prožimlje pjesnika³⁴.

8. Frane Petrić integrira Aristotelov pojam *mimesis*, koji je zastupao i Tasso, u paradoksnu kombinaciju imitacije i njenog nijekanja kao obuhvatniju *mimesis* inteligibilne strukture bitka

Platonismus in der Philosophie des Mittelalters Darmstadt 1969 (= Wege der Forschung 297), 121-146.

³¹Usp. *Della Poetica* II, 295 sq.: »La qual opera senza fallo sendo, cotanto diversa e lontana dall'usitato parlar degli huomini tutti altri, chi non vede che mirabil facitore è il poeta / anco nel far parole, o siangli da divinità ispirate, o di natura porte in sua lingua, o per sua arte fatte.«

³²Usp. *Della Poetica* II, 258, 272, 296 i posebno 284: »A gran ragione si può dunque conchiudere che poeta sia il facitore del mirabile in verso, o verseggiato; ovvero il poeta è facitore del mirabile in mirabile parlare; o ancora il poeta è facitore di concetti e di parole maravigliose.«

³³Usp. *Della Poetica* II, 332 i posebno 330: »E se pure ha da credersi che la ragione habbia suo seggio principale in parte di nostro corpo principale, ciò s'è il capo, doverà a questa proporzione il mirabile tener sua stanza delle parti del poema in quella, che somiglianza ha col capo, e ciò si è in quella cosa, o persona, delle cui cagioni, o della cui essenza, o potenza, o conoscenza, o volere, o azione, o passione, o effetto si tien poetamento. E sì come la ragione dal capo manda suoi spiriti e suoi moti per tutte l'altre e maggiori, e minori, e principali, e meno principali membra, così il mirabile dal suo capo, cosa o persona principale, haverà a mandare per tutte l'altre e cose, e persone del poema e minori, e maggiori, e meno principali, e più, gli spiriti de' suoi credibili incredibili, e i moti delle sue maraviglie. Ed in somma, sì come niuna particella è nel corpo umano che non paia da ragione fatta, e da spiriti di ragione mossa, così non sia nel poema parte niuna la quale dal mirabile e da' spiriti suoi sudetti non tenga movimento. E ciò s'intenda sempre di quel poema che, grande o picciolo che sia, vorrà porsi in cima del soprano capo di poetica eccellenza. Lo quale secreto a noi pare che niuno insegnatore di poetica, o niuno de' lodatori di questo o di quel poeta, habbia fino a qui nè conosciuto, nè scoperto.«

³⁴Usp. *Della Poetica* II, 332: »E se la ragione può essere e forma e fine dell'huomo, forma e fine di poesia doverà essere il mirabile similmente.«

neslične sličnosti i to kao samoizričaj počelu analognog duha pjesnika kroz medij pjesništva. Tu *mimesis* označava on pojmom *maraviglia* kao nazočnost stvarnoga *mirabile* u proizvedenom pjesništvu.

Ja Petrića smatram kao onoga teoretičara petike koji je na određeni način pripremio *acumen* odnosno *acutezza* teoriju, koju je teorijski skoro 40 godina kasnije inicirao Poljak M. K. Sarbiewski. Formula *coincidentia oppositorum* ili *neslična sličnost*, kao figura da se izreče neizrecivo, kao i poetička metoda povezivanja skladoga sa neskladnim u jednoj uniji kao *poenta*, *vrh*, *vic*, opisuje *samoizričaj duha u svome stvorenju* po mediju pjesništva kao analogonu prema prapočelu i njegovu samoočitovanju.

Mimesis kod Frane Petrića kao pretpostavka polemike s Torquatom Tassom (Elisabeth von Erdmann-Pandžić, Erlangen-Nürnberg)

Znamenita kontroverza oko Torquata Tassa i Ludovika Ariosta bila je u svojoj osnovi i spor između aristoteličkog i novoplatoničkog poimanja poetike. F. Petrić se uključio u polemiku na strani Ariosta 1585. g. Petriću se uopće nije radilo o tome da Tassa kvalificira kao lošeg pjesnika, dapače drži ga dobrim, ali ne žali truda da dokaže novoplatonički teorem: Pjesništvo se ne može poistovjetiti s *imitazione* (v. »La deca disputata«, *Della Poetica* II, Firenze 1969). Međutim on ne ostaje kod Platonovih rezervi prema oponašanju oponašanja, jer iste teorijske pretpostavke, koje omogućuju Petrićevu novoplatoničku filozofiju, vrijede također za pjesništvo. Prema Petriću pjesnik se temelji čak i više nego filozof u općemu a ne u području oponašanja. Ovo i jest teorem kasnoga neoplatonizma, koji pjesništvo shvaća kao medij koji stvara analogno

filozofiji ili čak njoj nadmoćno. Petrić stavlja pjesništvo preko pjesničke inspiracije (*furor poeticus*) pored metafizike i filozofijske teologije, a time i u blizinu mističke ekstaze. Način bivstvovanja filozofije i pjesništva je time preuzet u službu općega, i to tako da izražava upravo to opće. Kao i kod Platona je zadnji cilj čovjeka kod Petrića ono *Dobro, Blaženstvo, Sjedinjenje s Bogom*. Ovaj cilj se postiže kontemplacijom koju pak potičke inspirirano pjesništvo. Tako Petrić proširuje mimesis-imitatio, koju već Platon na književnosti nije cijenio, za njenu suprotnost *nevjerojatno/incredibile*. Sjedinjenje i prožimanje oponašajućeg *credibile* i njegove suprotnosti *incredibile* prikazuje Petrić pomoću figure precrtavajućeg paradoksa *credibile/incredibile*. Tek ovaj totalni paradoks označava ono što Petrić postulira kao osnovno načelo književnosti: *mirabile*. Time on opisuje *mirabile* i njegov način djelovanja s figurom koja je u platoničkoj, novoplatoničkoj i mističkoj tradiciji specifična za *Jedno, Počelo, Boga* i što god bezkonačni niz sinonima kao božja imena navodi. Ovaj paradoksnu ustroj bitka predaje se dalje onome što počelo proizvodi. Posrednička instancija za razvoj počela u pjesništvu je sam pjesnik. Kao i prorok pjesnik biva kroz entuzijazam od Boga osposobljen za svoj čin.

Frane Petrić dakle integrira Aristotelov pojam mimesisa, kojega je zastupao i Tasso, u paradoksnu kombinaciju imitacije i njenog nijekanja kao obuhvatniju mimesis inteligibilne strukture bitka neslične *sličnosti* i to kao samoizričaj počela analognog duha pjesnika kroz medij pjesništva.